

7. Чміленко Г.М. Адміністративні послуги в Україні / Г. М. Чміленко // Юридичний вісник. – 2005. – № 2. – С. 86–93.
8. Котюк І. Адміністративні послуги як категорія адміністративного права/ І. Котюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 84. – С. 104–107.
9. Тимошук В. Адміністративні послуги: Посібник / В.П. Тимошук // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 104 с.
10. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 9. – Ст. 89.
11. Про угоди про розподіл продукції Закон України від 14 вересня 1999 року // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 44. – Ст. 391.
12. Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг: Закон України від 14 грудня 1999 року // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 3. – Ст. 21.
13. Тимошук В.П. Адміністративні послуги: проблеми теорії, законодавства і практики в Україні / В.П. Тимошук // Адміністративне право і процес. – 2014. – Вип. 3(9) Ювілейний. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-9-2014-jubilee/item/383-administrativni-posluhy-problemy-teoriyi-zakonodavstva-i-praktyku-v-ukrayini-tymoshchuk-v-p>.
14. Публичные услуги: правовое регулирование (российский и зарубежный опыт): сборник / под общ. ред. Е.В. Гриценко, Н.А. Шевелевой. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 256 с.
15. Фуглевич К.А. Адміністративні послуги: поняття, види, процедурне регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / К.А. Фуглевич; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2015. – 23 с.

УДК 341.456:35.077.7+342.922

СМОЛІЙ І.В.

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Статтю присвячено актуальним питанням, пов'язаним із реалізацією права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві. Зазначено, що через недосконалу судову систему наразі неможливим є справедливий судовий розгляд. Запропоновано можливі шляхи вирішення проблем, пов'язаних із реалізацією права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві.

Ключові слова: *судова система, адміністративне судочинство, право на справедливий судовий розгляд, права і свободи людини, законність, правопорядок.*

Статья посвящена актуальным вопросам, связанным с реализацией права на справедливое судебное разбирательство в административном судопроизводстве. Отмечено, что несовершенство судебной системы делает невозможным справедливое судебное разбирательство. Предложены возможные пути решения проблем, связанных с реализацией права на справедливое судебное разбирательство в административном судопроизводстве.

Ключевые слова: *судебная система, административное судопроизводство, право на справедливое судебное разбирательство, права и свободы человека, законность, правопорядок.*

The article is devoted to topical issues related to the implementation of the right to a fair trial in administrative proceedings. It is noted that due to imperfect judicial system, the fair trial is not possible now. Possible ways of solving problems related to realization of the right to a fair trial in administrative proceedings are given.

Key words: *judicial system, administrative justice, right to a fair trial, human rights and freedoms, legality, rule of law.*

Вступ. Захист конституційних прав і свобод людини, а також законності та правопорядку в державі є основним завданням судової гілки влади. Власне судова система і покликана підтримувати рівновагу в суспільстві й захищати зазначені в Конституції України цінності.

Сьогодні, на жаль, система правосуддя є не зовсім досконалою через низький рівень правової культури та правової свідомості суспільства; поширеність корупції; залежність суддів від виконавчої та законодавчої гілок влади; брак висококваліфікованих кадрів; недосконалість процесуальних інструментів для захисту прав та інтересів осіб; недосконалість методик визначення оптимального кількісного складу суддів і чисельності працівників апаратів судів відповідно до навантаження; непропорційне робоче навантаження на суддів і працівників апарату судів; недосконалість бюджетного планування та управління в системі судової влади; недостатній рівень єдності та послідовності судової практики; відсутній чи недостатній рівень використання можливостей сучасних інформаційних систем (електронне правосуддя); низький рівень публічності сфери правосуддя та довіри до судової системи взагалі [1].

Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленою Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 (далі – Стратегія), встановлено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів [1].

Передбачається, що реалізація цієї Стратегії сприятиме тому, що судова система України та суміжні правові інститути працюватимуть, керуючись принципом верховенства права, ефективно, продуктивно та скоординовано, стануть підзвітними громадянам України, вільними від будь-якого політичного впливу та відповідатимуть стандартам і передовим практикам Європейського Союзу.

Актуальність обраної тематики зумовлена тим, що запровадження в Україні адміністративного судочинства та утворення адміністративних судів має гарантувати кожному право оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що має забезпечити реалізацію конституційного принципу відповідальності держави за свою діяльність перед людиною.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблемних питань, пов'язаних із реалізацією права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві та вирошення можливих шляхів їх вирішення.

Результати дослідження. Законом України «Про судоустрій та статус суддів» унесено істотні зміни в судову систему України, зокрема передбачається введення системи вищих спеціалізованих судів у всіх галузях юрисдикції: створення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, який разом із Вищим адміністративним судом України і Вищим господарським судом України буде працювати судом касаційної інстанції [2].

Одним із проектів судової реформи, що дискутувався у владі протягом 2015 року, передбачалося одночасне звільнення всіх суддів. Проте Венеціанська комісія застергла від такого кроку, зазначивши, що звільнення всіх суддів не відповідає європейським стандартам і принципу верховенства права і це завдало б шкоди подальшому відправленню правосуддя. Рада Європи також вважає, що повна заміна особового складу суддівського корпусу в Україні неможлива [3].

Статтею 3 вищевказаного Закону України судову систему України складають суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції. Єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є Конституційний Суд України. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією та законами України [2].

Отже, як бачимо, судова система України – це:

– суди загальної юрисдикції, що утворюють єдину систему судів, яка складається із загальних і спеціалізованих судів;

– Конституційний Суд України, який є єдиним органом конституційної юрисдикції.

Спираючись на це, доходимо висновку, що судова система України – це сукупність усіх судів, яка побудована відповідно до їх компетенції, завдань і цілей та ґрунтується на конституційних засадах правосуддя.

Задля виконання Україною взятих міжнародних зобов'язань, зокрема Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) № 1466 (2005), основним складником права на рівний доступ до правосуддя є якісна безоплатна правова допомога [4]. Реалізація зазначеної стратегічної цілі дозволить розширити доступ громадян до якісної безоплатної первинної та вторинної правової допомоги відповідно до наявної потреби на всій території України; підвищити рівень правосвідомості громадян.

Адміністративне судочинство покликане захищати права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень із боку суб'єктів владних повноважень. Тобто сьогодні адміністративним судам належить роль арбітра між суспільством і державою, вони є гарантом обґрунтованості і правомірності допущення примусового обмеження фізичних свобод особи, збалансованості владних повноважень законодавчої та виконавчої гілок влади.

Варто зазначити, що реалізація права на справедливий судовий розгляд у системі адміністративного правосуддя має відбуватися з урахуванням міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. та інших, котрі містять низку положень, які прямо чи опосередковано формулюють систему вимог до побудови судової системи та перелік прав і обов'язків, що є предметом судового розгляду в адміністративних справах.

Так, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що доступність правосуддя є невід'ємним елементом права на справедливий суд. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [5].

Отже, вирішення між сторонами правового конфлікту, припинення публічно-правового спору та використання дієвого способу захисту (відновлення) порушеного права є метою судового захисту.

Тому зарубіжний досвід розв'язання відповідних спорів публічно-правового характеру судами в аспекті адаптації до положень чинного вітчизняного законодавства, а також механізму міжнародного співробітництва у сфері адміністративного судочинства має вагоме значення.

Принагідно зазначимо, що будь-яка діяльність за своєю природою підпорядкована певним закономірностям, основоположним засадам або принципам, які визначають її спрямування і характер, тобто виступають для неї своєрідним еталоном.

Так, Конституцією України [6] та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [2] закріплено такі принципи побудови судової системи України: інстанційності, територіальності, єдності, ієрархічності, спеціалізації.

Питання реалізації принципу справедливості судового розгляду справи є одним з найбільш складних і дискусійних. Право на розгляд справи означає право особи звернутися до суду та право на те, що його справа буде розглянута та вирішена судом. При цьому особі має бути забезпечена можливість реалізувати вказані права без будь-яких перепон чи ускладнень. Здатність особи безперешкодно отримати судовий захист є змістом поняття доступу до правосуддя. Перешкоди у доступі до правосуддя можуть виникати як через особливості внутрішнього процесуального законодавства, так і через передбачені матеріальним правом обмеження [7].

Крім того, державами-учасницями Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) визнається право на справедливий судовий розгляд в адміністративній юстиції. Основні зобов'язання ОБСЄ, що стосуються сфери адміністративної юстиції, містяться в Копенгагенському документі 1990 року, у якому держави-учасниці заявили, що наявність «ефективних засобів юридичного захисту від адміністративних рішень» є одним із тих «складників правосуддя, які є найбільш необхідними для повного вираження гідності, властивої особистості людини і рівних та невід'ємних прав усіх людей». Також держави-учасниці ОБСЄ взяли на себе низку зобов'язань про дотримання комплексу правил і принципів у сфері здійснення правосуддя відповідно до міжнародних і регіональних стандартів справедливого судового розгляду [8].

Варто зазначити, що основні зобов'язання ОБСЄ, що стосуються сфери адміністративної юстиції, містяться в документі, схваленому на Копенгагенській нараді Конференції з людського виміру ОБСЄ (Копенгаген, 1990 р.). Зокрема, документом до складників правосуддя, які суттєво необхідні для повного вираження гідності, властивої людській особистості і рівних та невід'ємних прав усіх людей, належать такі:

– кожна людина повинна мати ефективні засоби юридичного захисту проти адміністративних рішень для того, щоб гарантувати повагу до основоположних прав і забезпечити цілісність правової системи;

– адміністративні рішення, спрямовані проти будь-якої особи, мають бути вмотивованими і повинні за загальним правилом містити посилання на наявні звичайні засоби юридичного захисту;

– кожна людина під час розгляду будь-якого висунутого проти неї кримінального обвинувачення або визначення її прав і обов'язків у будь-якому цивільному процесі має право на справедливий і відкритий розгляд компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [9].

Загалом, варто зазначити, що рівень обізнаності суспільства про стандарти справедливого судового розгляду і розуміння цих стандартів у адміністративному процесі є нижчим за рівень розуміння таких норм у кримінальних або цивільних справах [10]. Проблема поглиблюється ще й тому, що адміністративна юстиція покладає більшу частину відповідальності за ініціювання адміністративного розгляду справи проти держави на приватних осіб, спираючись на те, що особі може бути важко розібратися самостійно у судовій системі, а доступ до безкоштовної правової допомоги часто відсутній. У багатьох адміністративних справах «тягар доведення» покладається на приватну особу, наприклад, під час подання заяви на отримання тих чи інших пільг, і тому від приватної особи вимагається певний рівень розуміння законів і спроможність домагатися юридичного захисту [8].

Висновки. Судова система України – це сукупність усіх судів, яка побудована відповідно до їх компетенції, завдань і цілей та ґрунтується на конституційних засадах правосуддя.

Побудова судової системи України в цілому відповідає міжнародним стандартам щодо обов'язку держави забезпечити кожному право на розгляд його справи судом і перегляд за його скаргю вищим судом. Досконало побудована судова система, чітко визначені завдання правосуддя та компетенція судів у цій системі забезпечать доступність до правосуддя і справедливую реалізацію права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві.

З огляду на недосконалість судової системи України актуальним є дослідження проблемних питань, пов'язаних із реалізацією права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві та вироблення можливих шляхів удосконалення судової практики, підвищення її дієвості та ефективності в тих ситуаціях, коли вона не відповідає стандартам справедливого судового розгляду.

Особливе місце в аспекті реалізації права на справедливий судовий розгляд в адміністративному судочинстві має бути відведено вивченню та впровадженню зарубіжного досвіду розв'язання судами спорів публічно-правового характеру з метою адаптації до положень чинного вітчизняного законодавства, а також механізму міжнародного співробітництва у сфері адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 20 трав. 2015 р. № 276/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 31. – Ст. 545.

3. Судова система України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

4. Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною [Електронний ресурс]: Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 05 жовт. 2005 р. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_611.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. [Електронний ресурс]: ратифіковано Законом від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР). – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

6. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

7. Трегубов Е.Л. Право на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Е.Л. Трегубов // Форум права. – 2010. – № 1. – Режим доступу: file:///C:/Users/Vladyslav/Downloads/FP_index.htm_2010_1_58.pdf.

8. Посібник з моніторингу адміністративної юстиції. Handbook for Monitoring Administrative Justice / Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини. Академія ім. Фольке Бернадота. – К.: «ВАІТЕ», 2016. – 122 с.

9. Документ Копенгагенского совещания Конференции по человеческому измерению СБСЕ (приводится в извлечениях) [Электронный ресурс]: Международный документ от 29 июня 1990 г. – Режим доступа : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_082.

10. На шляху до основних послуг правосуддя для всіх: проблеми і перспективні підходи, звіт щодо тенденцій. Ч. 1 [Електронний ресурс] / Гаазький інститут інтернаціоналізації права. – 2012. – Режим доступу: <http://ssrn.com/abstract=2229686>.

УДК 342.9

СПИЦЬКА Л.В.

ГЕНЕЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті аналізується історичний розвиток нормативно-правового забезпечення публічно-сервісної діяльності суб'єктів публічної адміністрації в Україні. Здійснено періодизацію розвитку нормативно-правового забезпечення публічно-сервісної діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Виокремлено три основних етапи, пов'язані з прийняттям засадничих нормативно-правових актів, які визначали основні напрями розвитку законодавства у сфері публічно-сервісної діяльності суб'єктів публічної адміністрації на певний період часу.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення, адміністративні послуги, органи державної влади, органи виконавчої влади, періодизація.*

В статье анализируется историческое развитие нормативно-правового обеспечения публично-сервисной деятельности субъектов публичной администрации в Украине. Осуществлена периодизация развития нормативно-правового обеспечения публично-сервисной деятельности субъектов публичной администрации. Выделены три основных этапа, связанных с принятием основополагающих нормативно-правовых актов, которые определяли ключевые направления развития законодательства в сфере публично-сервисной деятельности субъектов публичной администрации в определенный период.

Ключевые слова: *нормативно-правовое обеспечение, административные услуги, органы государственной власти, органы исполнительной власти, периодизация.*

The article analyzes the historical development of the regulatory and legal support for public service activities of the subjects of public administration in Ukraine. Periodization of the development of the regulatory and legal support for public service activities of the subjects of public administration is carried out. There are three main stages associated with the adoption of the basic legal and regulatory acts that determined the key directions